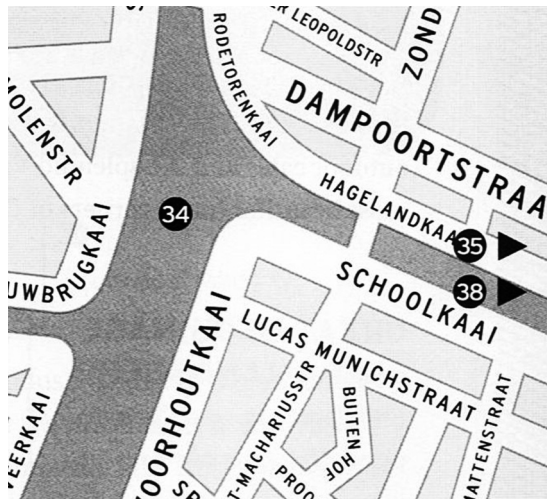

DAGBOEK TE GENT IN 1944 BIJGEHOUDEN DOOR RAOUL VAN CAENEGEM

Inleiding

GT brengt hier met veel genoegen het dagboek dat Raoul van Caenegem, nu professor emeritus aan de Gentse universiteit, heeft bijgehouden in de lente en zomer van 1944. De redactie geholpen door Georges Antheunis, Dienst Stadsarcheologie - Gent, bezorgde dit inleidend woordje, de illustraties en de explicatieve eindnoten. De teksten van de reeks zijn gebaseerd op een 'net' versie van het dagboek ons door prof. van Caenegem bezorgd. De eerste versie was in potlood en werd in een schrijftje neergeschreven tijdens de gebeurtenissen zelf. Daaraan werd niets veranderd of weggelaten in de nog in 1944 door de auteur zelf uitgetikte tekst die GT kon gebruiken. Redactioneel aangebrachte veranderingen betreffen het leescomfort te verhogen en zijn minimaal: spelling aangepast, enkele ouderwetse of moeilijk te begrijpen woorden en termen veranderd of uitgelegd, tussentiteltjes aangebracht. De redactionele toevoegingen worden cursief weergegeven. Een enkele passage werd verschoven om de kracht van het verhaal te verhogen. Voor het hierna volgende deel 1 was dit alleen het geval met het 'gebed' aan het einde. Het sluit zeer toepasselijk aan bij het relaas van het voor regio Gent meest verschrikkelijke oorlogsfeit, het bombardement op het rangeerstation en omgeving Merelbeke - Gentbrugge - Ledeberg - Melle.

In de hier beschreven periode zal Raoul zeventien worden, de korte broek omwisselen voor een lange... en kon hij al vlot autorijden (!). Hij woonde met zijn ouders en zijn heftig naar het huwelijk verlangende jongste halfzus aan de Hagelandkaai (afb. 1, 2 en 3), toen beter bekend als Kasteelkaai, bij het De

Afb. 1. Detail uit een actueel wegenplan van de omgeving van de Dampoort met de Hagelandkaai bij de De Pauwertakking aan de overzijde van de Schoolkaai.

Afb. 2. Het verbindingskanaal De Pauw en de Hagelandkaai (toen Kasteelkaai) en het brugje (met paard) rechtover wat nu de Jan van Gentstraat is. Ongedateerde (vermoedelijk Interbellum) postkaart uit de gewezen verzameling A. Verbeke. Het huis van de familie Van Caenem is het laatste aan de kaai als je naar Sint-Amansberg kijkt, naast een hoekcafé (rechts).

Afb. 3. Foto (2012) van de Hagelandkaai met imposante waadvogel op het hoekhuis aan de Bastionstraat, zeer herkenbaar van straatartiest ROA.

Pauwkanaal met de Kasteelsluis, verbinding tussen 'den Dok' (Handelsdok, nu 'Oude Dokken') en wat nu Portus Ganda heet. De sluis bediende niet enkel de scheepvaart (afb. 4). Ze was ook heel belangrijk voor de regeling van de waterpeilen in het Zeekanaal en in Leie en Schelde. Dichtbij draaide het vor-

Afb. 4. De half ontmantelde Kasteelsluis in 2016.

mingsstation van de spoorwegen Gent - Oost. Een knooppunt: een strategische en dus gevaarlijke plek.

Vader Jozef was ambtenaar bij de Dienst Bevolking, moeder Irma Barbaix lerares kantwerk aan de technische scholen. Ze huwden als weduwnaar en weduwe. Het gezin telde vier kinderen uit drie huwelijken. Van belang in dit verhaal is ook dat halfbroer Karel tijdens WO II chauffeur was bij Winterhulp. Zijn auto reed niet op benzine, maar op gas dat moest afgehaald worden bij Kuhlmann in Zelzate. Een goede vriend van Jozef was Oscar Morel, hereboer op het Polderhof in de Pinte. Geen onbetekenend detail in tijden van voedselschaarste (inlichtingen verstrekt door prof. van Caenegem die er aan houdt de redactie en de andere medewerkers te bedanken).

DEEL 1. APRIL 1944, EEN MAAND VOL LUCHTBOMBARDEMENTEN

Loopgraven aan de Dampoort

Twee weken vóór Pasen (dat jaar op 9 april) werd achter het water vanaf de Bastionstraat tot aan den Dok een loopgracht in zigzag aangelegd door Belgische werklieden en Duitsers (afb. 5). Waarvoor? Tegen parachutisten? Tegen de witte brigade? Praatjes doen de ronde dat de huizen (o.a. 't onze) zouden moeten ontruimd. Praatjes? In de huizen naast de Dampoortbrug werden in den hof loopgrachten aangelegd en een kanonneke geplaatst. Verwachtingen naar en praatjes over de invasie, daarvan hangt de lucht vol. Wanneer?

Overal in het land zware bombardementen

Kwamen de paasdagen 1944. Reeds de week tevoren hadden Anglo-Amerikaanse vliegers Kortrijk bestookt waar 't vormingsstation en – zo zegt men – de meubelfabriek van De Coene getroffen werden. Er werden ruim 300 slachtoffers gemaakt. Ook La Louvière was bestookt geworden. Maar nu begon eerst de reeks. Op Paaszaterdag werd het station van Hasselt plus de omgeving gebombardeerd. Op Paasdag Charleroi, op Tweede Paasdag Brussel (met brandbommen) en nog eens Charleroi en vooral Gent - Merelbeke (waarover later). In de volgende week werden Hasselt, Charleroi, La Louvière, Den Haag, Rijsel, Nieuwpoort, Aalst, Antwerpen en Namen bestookt. Iedereen was ervan overtuigd dat deze bombardementen een naaste voorbereiding wa-

Afb. 5. Loopgrachten (tranchees) in zigzag aan het Klein Dok (coll G. Antheunis).

ren voor de invasie. Zo niet waren ze, gezien 't groot getal slachtoffers, volstrekt misdadig.

Bombardement van Merelbeke - station en omliggende

Het bombardement van Merelbeke-station kwam er op 10 april 1944. Veel zon en aangename warmte. 's Avonds had ik nog tegen pa gezegd: "Zonder twijfel zullen ze ook eens naar Gent komen slaan". En dienzelfden avond rond 10u30 hoorde moeder vliegtuigen. Ik werd opgeschrikt door de helle klaarte van fusees (1) en ik zag daarop een regen van rode brokken vallen: bommen, brandbommen, fusees? Hierop loeiden de sirenen akelig door de stillen nacht. Waarop pa, echt gevaar duchtend, opstond om in den kelder te gaan schuilen. Met uiterst veel moeite kon men mij uit mijn lomen slaap schudden.

Voortdurend flitste helle bliksemklaarte op, gevolgd door een hevig geknetter. Wij liepen de straat op en zagen een regen van rode en groenblauwe brokken neerzijgen heel in de verte. Een vuurgloed kleurde ginds de hemel (afb. 6). De richting was pal zuid. In mijn atlas vond ik Zwijnaarde en Merelbeke pal ten zuiden van Gent. Wij waren overtuigd dat daar de bommen gevallen waren.

Afb. 6. Brandbommen verlichten de nacht (coll. G. Antheunis).

Toen het geknetter dichter leek te komen zei vader in zenuwachtige ontredde-
ring: “Nu komen ze naar ‘t Champ de Manoeuvre” (2). Waarop we weer in de
kelder gingen schuilen. Maar “t ergste was voorbij. Nog verwijderend moto-
rengeronk, de rode schijn verdween. Moeder houdt vol op de kamer een
eigenaardige solfer - zwavelachtigen geur te hebben waargenomen. Omdat we
eigenlijk geen gedaver als van zware bommen hadden gevoeld of gehoord,
gingen we slapen in de mening dat de schade niet al te erg kon zijn. ‘s Ande-
rendaags echter vernamen we dat het dodenaantal in de honderden liep.

Den donderdag ging ik helpen opruimen en ik aanschouwde de verwoesting
met afgrijzen en ontzetting. Ruim 20 minuten stapte ik stevig door en zag
langs weerszijden slechts verwoeste huizen, stukken muur, brokken steen,
stukgeslagen rails, serren die een kluwen verwrongen ijzer waren, ontelbare
vijvertjes: volgelopen bomtrechters. De miserie of gruwelen, de ellende die ik
daar gezien heb, zal ik niet verder trachten beschrijven: ‘t is onbeschrijfelijk
wreed. Toen mijn zus Luce donderdagavond dit gebied had bezocht was zij
onder al de indrukken niet wel te pas. Aantal doden: 400 à 450 (3). Aantal on-
bewoonbare huizen: 1600. Militaire schade: vormingsstation van Merelbeke
onbruikbaar en talrijke treinen vernield, ongeveer 60 locomotieven vernietigd.
Achteraf vals gebleken geruchten: atelier van ‘t arsenaal onbruikbaar en de
fibranne fabriek in Zwijnaarde beschadigd (4).

Paniekstemming rond stations en spoorlijnen

Intussen vervloog de hoop op een spoedige invasie weer en luwden de bombardementen op ons land tot op maandag 17 april de Engelse radio volgende dringende en ernstig gemeende (zo zegden ze) oproep richtte tot België en Frankrijk: “Tot ons leed zien wij ons verplicht bombardementen uit te voeren die ook voor de civiele bevolking verliezen meebrengen. Wij verzoeken u mijdt al wat spoorweg is, vooral vormingsstations en spoorknooppunten. De bomaanvallen zullen in de volgende weken versterkt worden”.

De ganse stad staat op stelten. Velen die bij een spoorlijn wonen, durven niet meer in hun huis slapen of zelfs wonen. Men verwacht aanvallen op de stations van Sint-Pieters of Gent Zeehaven. Iedereen leeft in zenuwachtige gespannen verwachting. Wat brengt de toekomst?

Al de scholen geven verlenging van verlof tot 24 april. Zal er veel terechtkomen van de derde schooltrimester?

We brengen al het goudwerk en de kostbare acties die we nog thuis hadden in den koffer van de bank. Wij vernemen dat broer Karel met zijn gezin zijn huis verlaten heeft en in de Contributiestraat (bij de Coupure) woont. Dat is verder van de spoorlijn! Zenuwachtigheid der mensen uit zich in onzen familiekring door een toenemende prikkelbaarheid waaraan vooral Luce onderhevig lijkt. Ook onthouden we in onze geënerveerdheid niets meer. Zo we niet minstens drie keer achtereen 't zelfde vroegen wisten we 't nog niet.

Volgt nog maar een dag zonder uitzicht op oorlogsgebied. Alles gaat gewoon door: zenuwachtige verwachting natuurlijk, zoals tevoren. Luce (die op trouwen staat) heeft al plaats besproken voor haar schoonste meubels. Het poppenspel de ‘Vier Brillen’ gaf midden dit oorlogsgeweld haar vierde vertoning die spijtig genoeg onvoldoende toeschouwers had daar moeder haar kindje bij zich wilde hebben. Die gedomde sirenen ook!

Om 10.30 sirenegeloei! Uit bed was het wachtwoord, papa, Luce en ik. We hebben ons gekleed, de gewone voorzorgen genomen en aan de deur gaan zien of er lichtsignalen gegeven werden. Neen, het was maar passeren dat de vliegers deden, elkeen op straat was gaan zien om op ‘t eerste alerte in de loopgracht rechtover de deur zijn heil te zoeken. Om 11u. was alle gevaar geweken, terug naar bed. Daarna zijn er vele Duitse vliegmachienen gepasseerd. De volgende twee dagen was het steeds hetzelfde. Rond 18u alerte van een half uur. Aan den overkant van ‘t water aan de spoorwegbrug worden twee bommen van al de takken ontdaan. ‘s Anderendaags rond 11u doen ze hetzelfde.

de met één boom van onzen kant. Met tientallen staan de kleine jongens te wachten om de takken te bemachtigen, ook mannen en vrouwen met stootkarren. Zeker dat er branding te kort is. Om 11.50 sirenegeloei, voor een half uur. Rond 6 u luchtgevecht, we hebben duidelijk horen schieten, de machine was zichtbaar. Rond 21u zijn honderdtallen (565 geteld) vliegmachienen gepasseerd. Geen alerte. Rond 1u 's nachts zagen en hoorden we 't allen kante bombarderen. Tot het einde van de maand houden de alertes aan zonder dat er veel gebeurt.

Tegenwoordig bidden vele vrome zielen elken dag volgende mooi maar ietwat onduidelijk gebed:

Heilige Jozef, bescherm onze verlossers,
verlos ons van onze beschermers
en bescherm ons tegen onze verlossers

Noten

- Lichtfakkels voorafgaand aan luchtbombardementen afgeschoten door vliegtuigen om het terrein te markeren.
- Het terrein bij het goederenstation Gent-oost, voordien oefenveld van de burgerwacht garde civique (opgeheven in 1920), nu Dampoortparking.
- Dodental later officieel 428, aantal zwaargewonden 286 (Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1941, 1942, 1943 en 1944, p. 301). O.a. Merelbeke behoorde in 1944 tot 'Groot Gent'.
- Arsenaal: onderhoud- en herstelplaats voor treinen. Fibranne: kunstvezelspinnerij-ververij, later Fabelta en Beaulieu, nu Domo.